

Problemet med att ”ha roligt”, strävan efter ”att vara nöjd”

Lectio praecursoria 26.1.2018 Åbo Akademi

Jacob Löfgren

Arbetet med min avhandling ...*And Death proclaimed 'HAPPY HOGSWATCH TO ALL, AND TO ALL A GOOD NIGHT' (IT IS EDUCATIONAL) – Intertext and Folklore in Discworld-fandom*, har jag förstått att en folklorist ofta arbetar i en dubbel persona, i mitt fall rollen som fan och rollen som forskare. Faktum är att jag genom min process har arbetat med flera dubbla begreppspar. Fan och forskare, affekt och tillhörighet, fiktion och verklighet, *non-sense* och *common sense*.

I denna lectio kommer jag lyfta fram två närstående begrepp till, nämligen roligt och nöjd. Anledningen till att jag vill ta upp just detta begreppspar är enkel. Ända sedan jag publicerade min första artikel om ämnet *Win-canton*, har jag brottats med ett upplevt problem kring det faktum att jag har haft roligt under min avhandlingsprocess. Att ha roligt, uttrycker en slags affektivitet, vilket tillsammans med en informell fältmetod, leder till frågor om självreflexivitet. Frågor om vem man är som uttalar sig akademiskt och varför.

Problemet med informalitet bottnar i en förståelse av vetenskapen som en slags objektivt uttryck, detta trots att vetenskapsfilosofer som exempelvis Peter Winch debatterat denna problematik ingående (Winch 1990 [1958]), genom att påpeka att de termer som en humanvetenskapare använder sig av, är påverkade av det fält hen studerar. Eller som Winch själv skriver i *The idea of social sciences*:

In the course of his investigation the scientist applies and develops the concepts germane to his particular field of study. This application and modification are 'influenced' both by the phenomena to which they are applied and also by the fellow-workers in participation with whom they are applied. (Ibid, 85–86.)

Jakob Löfgren

I de roller jag har haft så är det försvarbart att ha roligt i den ena, den som fan. Fandom är ju, enligt fandom forskaren Matt Hills, delvis baserat i en lek med affekt. Detta leder till att jag som deltagare i en deltagande observation förväntas förstå och delta i den affektiva leken. Detta för att få en empatisk förståelse för mitt fält, något som folkloristen Birgitta Schmidt-Lauber (och jag också) menar är den deltagande observationens syfte.

Den affektiva leken jag deltagit i som fan och som forskare har således betytt att ha kul, också som forskare för att förstå mitt fält. Att ha roligt har med andra ord blivit en del i min egen forskningsmetod och visat på att firandet i Wincanton, på många sätt innefattar konceptet av att ha just roligt. Många av informanterna har på, den något naiva, frågan om varför de deltar i fandomen och firandet i Wincanton i förbifarten svarat; "for the fun", "cause it is a fun time", "well I like to go nuts once and a while". Arbetet med en avhandling kan vara arbetsdrygt och affektivt, och även om processen stundtals kan vara mycket frustrerande, är den också rolig. Exempelvis har insamlingen av materialet för avhandlingen varit roligt.

Jag har förövrigt sällan träffat en kollega som beskrivit att arbeta materialnära i fält eller arkiv som något annat än roligt eller åtminstone en rolig del av forskningsprocessen.

Men ett annat mycket talande exempel om att begreppet roligt verkar vara av vikt inom en akademisk kontext, speciellt om man analyserar firandet av Hogswatch i Wincanton, eller Terry Pratchett's författarskap, är de frågor man får på konferenser runt om i världen. Frågor kring om jag tyckt det har varit kul i fält, eller påståendet att materialet är kul, menar jag implicerar en slags motsatsförhållande till en norm i vilken "det kanske inte riktigt ska vara på det sättet".

Informalitet – roligt kontra seriöst?

Det verkar som om att erkänna att man har roligt medan man arbetar ställs i kontrast till någon slags seriositetsbegrepp. Som om roligt skulle stå i motsats till att vara seriös. Att erkänna att man har roligt i ett vetenskapligt sammanhang, tycks inbegripa att det finns ett självreflexivt problem som kommer ur affekt, en slags informalitet.

Lyckligtvis har jag arbetat med deltagande observation som insamlingsmetod och informalitet är enligt antropologen Michael Agar den deltagande observationens styrka och modus operandi: "[I]f you take away all the informal ethnography, you are left with anthropologists that do the same things as psychologists and sociologists" (Agar 1996:245). Som ett led i utläggningen om deltagande observation och självreflexivitet i avhandlingen, påstår jag att rollen som forskare har ett släktskap med rollen som fan. Detta då forskaren precis som ett fan, har ett visst mått av affektiv investering i det arbete hen utför. Affekt är ett slags känslouttryck och ska enligt fandomforskaren Lawrence Grossberg förstås som:

Affect is what gives 'color,' 'tone' or 'texture' to our experiences (Grossberg 2002 [1992]:56).

Som jag redan konstaterat har jag sällan mött en kollega som tycker att fältarbetet är någonting tråkigt. Men att hävda att affektiva uttryck inom den akademiska kontexten handlar om att ha roligt, undervärderar det arbete som vi på allvar lägger ner i våra publikationer. Problemet med att ha kul är att försöka förklara vad "kul" är – att sätta fingret på vad detta innefattar är väldigt svårt. Johan Huizinga konstaterar i sin bok *Homo Ludens* att

Now this last-named element, the fun of playing, resists all analysis, all logical interpretation. As a concept, it cannot be reduced to any other mental category (1980 [1949], 3).

Ändå tänker jag inte sticka under stolen med att det att vara fan och att träffa andra fans av Pratchetts Discworld, har varit roligt, mycket roligt. Att vara i ett affektivt investerat fält, som består av en grupp människor, vars firande man studerar, och som bland annat innefattar att på auktion sälja partiellt ägarskap i auktionsförrättaren (signerat på ett Viktorianskt-inspireerat handtryckt dokument av dennes fru), leder till en del skratt.

Men att har roligt i fält står ändå som sagt inte i motsatsförhållande till att vara seriös. För att citera den brittiska författaren Neil Gaiman, då han i en intervju i samband Terry Pratchett's död konstaterade att:

Terry was somebody that fought for years to try to make people understand that funny and serious is not opposites, the opposite of funny is not funny.

Genom den forskningsprocess som jag just nu håller på att avsluta, har jag konstaterat att, precis som många andra begreppspar, står begreppen roligt och seriös inte i ett motsatsförhållande till varandra. För att illustrera detta vill jag därför i detta forum lyfta fram den dubbla rollen av fan och forskare genom en annan sparringpartner till "att ha roligt", nämligen "att vara nöjd".

Argumentet jag vill göra kan läggas ut som följer: Jag hävdar att rollen som fan och forskare har ett släktskap i det att de båda innefattar affektiv investering. I rollen som fan tillåts jag ha roligt, i rollen som forskare räcker det inte med att ha roligt. Om jag fortfarande ska hävda ett släktskap beroende av affekt, så menar jag att min forskningsprocess och mitt skrivande (och akademisk skrivande verksamhet överlag) kan kopplas samman med känslan av att vara nöjd.

I sin diskussion om de sociala vetenskaperna och mera precis i sin diskussion om Hobbes och Hume och deras syn på sociala system inom humanvetenskapen, menar filosofen Martin Hollis (1994) att normer och värderingar ger oss grunden att som rationella varelser agera så att vi maximerar belåtenhet, eller nöjdhet. Känslan av att vara nöjd är alltså något som (till skillnad från roligheten) vi rationellt kan sträva efter. I vårt dagliga arbete med text, uttrycks normer inom det akademiska seminariet genom vilken termer stöts och blöts i diskussion. Denna praktik leder till en kollektivt strävande efter att uppnå stadiet nöjd.

Strävan efter nöjdhet i praktiken

Jag vill hävda att skriva en avhandling i sin praktik är en serie val som strävar efter nöjdhet. Jag ska påpeka att jag här med nöjd inte menar det i en form som förminskar seriositeten i ett avhandlingsarbete, såsom "bara nöjd" eller "väl nöjd". Det jag vill illustrera är strävan efter att vara nöjd, leder till en serie praktiska val man måste göra som forskare.

På ett sätt har 'att vara nöjd', precis som 'att ha roligt' kommit i skymundan när man diskuterar en avhandlingsprocess, till förmån för diskurser om hårt arbete, publikationstryck och frustration. Men en av de känslor som påverkat mitt dagliga arbete på ett praktiskt plan är

ändå strävan emot nöjdhet. Jag ska ge ett exempel. I november 2013 var jag på min tredje fältresa i Wincanton. Syftet var att jag skulle samla in material om karnevalistiska uttryck i firandet. Att se på hur fansens firande kunde analyseras genom hur man vänder världen och dess normer upp och ner, genom att leka med koncept som liv och död, religion, förnuft och genus. Jag hade planerat att skriva en av de artiklar som skulle in i avhandlingen kring detta ämne. Nu ser den som har läst avhandlingen att så inte blev fallet. En artikel blev det, men en om användningen av narrativ och scen-berättande i firandet; varför blev det nu så?

Artikeln jag skrivit innan den som kom att handla om narrativ, var en ekonomiskt inriktad artikel och jag hade spenderat en läs och skrivperiod i vilken jag gått igenom begrepp som *event economy*, transaktion och gåvoekonomi.

Att jag skrev en artikel om narrativ istället för en artikel om karnevalism bottnar i att jag, i strävandet efter att vara nöjd, ville gå tillbaka till folkloristikens rötter, nämligen berättandet och berättelsen. Detta val gjorde jag för att uppfylla avhandlingens syfte av att visa på hur folkloristisk teori kan användas för att förstå fandom, och på så sätt göra mig själv nöjd med avhandlingen som helhet. Valet var (i mitt tycke) ett måste. Valet av teoretiskt angreppssätt var också beroende av det material jag hade samlat in. Om man arbetar så materialnära som folklorister gör och låter det etnografiska materialet tala, så hamnar man ofta i valet att byta teoretisk ingång, från det man tänkt sig, till det som materialet berättar åt en att det behöver.

Under firandet fanns många event i vilka fansen stod på scenen och berättade berättelser av olika slag och många av dessa fastnade i fältrapporten om karnevalism. För att beskriva det jag deltagit i och (som Agar skulle säga) "ge röst åt fältet", gjorde jag ett val att skriva artikeln utifrån tankar kring berättelsebarhet och qualia, för att visa på hur intertextualitet förmedlas också i känslan av hur någon eller något upplever någonting.

Inte sällan i en forskningsprocess upplever man nöjdhet, och alla här inne har upplevt hur nöjd man blir när pusselbitarna material och teori faller på plats. I fallet med artikeln som fick namnet 'It's a Good Job Nobody Mentioned Hedgehogs': The Use of Narratives in Discworld Fandom (*Folklore* 128, March, 2017), satt nöjdheten i teorivalet av narratologen David Hermans tankegångar om att berättelsens främsta uppgift är att förmedla qualia. Det var alltså frågan om en praktisk process av att läsa teori tills man upplever sig nöjd med sitt val, för att fylla kravet på att ge fältet en röst. Denna process är vägen man får gå för att omvandla det upplevda problemet med "att ha roligt i fält" till akademisk text. Man arbetar tills man på ett tillfredställande sätt kan illustrera fältet genom sitt teoretiska val, i syfte att vara belåten med representationen av fältet så som man har observerat det.

För att nu återknyta till mitt självreflexiva problem kan man säga att min roll stundtals har pendlat mellan dessa två affektivt påverkade debattklimat: å ena sidan det akademiska folkets normer (som vi kanske kan kalla för ett affektivt allvar), å andra sidan fansens affektiva lek. På så sätt kanske avhandlingen kan ses som en praktisk studie av Peter Winch förståelse av humanvetenskaparen som påverkas både av den akademiska traditionen man är skolad i, och fältet man studerar. Både fandom och akademien är grupper som har en affektiv investering i text, och de båda kontexterna tenderar att vilja debattera och diskutera text. Skillnaden ligger även här i skillnaden mellan "att ha roligt" och "att vara nöjd". Diskussionen med fans om Pratchetts böcker utgår ifrån att alla har en intertextuell förståelse av böckerna, och

diskussionen ses som ett nöje (även om debatten kan gå ganska vilt till), medan akademiker förstås har debatt och diskussion som en del av arbetsdagen.

Jag vill avsluta med att påpeka att arbetet med att skriva en artikelavhandling är en utmärkt skola i en nöjdhetens praktik. Dels på grund av att de fackuttryck vi arbetar med som humanvetenskapare i praktiken utvecklas genom seminarier och konferensinlägg. Dels genom processen att publicera artiklar. En akademisk artikel uppstår i konsensus mellan mig som författare, artikelns granskare och redaktören. Alla i en strävan efter att tillfredsställa krav på akademisk korrekthet, i debatt om termer, diskussion om fontstorlekar, ombrytning, bilder och titlar.

Det är en process i vilken man lär sig att ta kritik, kompromissa och göra det akademiska samfundet nöjt med en text, för att göra texten man arbetar med akademiskt gångbar. Vilket i sig är ett uttryck för en affektivt inspirerad, evig strävan efter att vara nöjd.

Löfgren, Jakob (2018): ...And Death proclaimed 'HAPPY HOGSWATCH TO ALL, AND TO ALL A GOOD NIGHT' (IT IS EDUCATIONAL) – Intertext and Folklore in Discworld-fandom. Åbo: Åbo Akademi University. <http://www.doria.fi/handle/10024/149210>

Litteratur

- Agar, Michael H. 1996: *The Professional Stranger*. 2nd edition. San Diego: Academic Press.
- Grossberg, Lawrence 2002: Is there a fan in the house? The affective sensibility of fandom. – Lewis, Lisa A. (ed.), *The Adoring Audience: Fan Culture and Popular Media*. Abingdon: Taylor & Francis. 55–65. [1992]
- Hollis, Martin 1994: *The Philosophy of Social Science*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Huizinga, Johan 1980: *Homo Ludens*. London: Routledge. [1949]
- Löfgren, Jakob 2017: 'It's a Good Job Nobody Mentioned Hedgehogs': The Use of Narratives in Discworld Fandom. – *Folklore* 128, March: 75–92.
- Schmidt-Lauber, Birgitta 2012: Seeing, Hearing, Feeling, Writing: Approaches to and Methods from the Perspective of Ethnological Analysis of the Present. – Bendix, Regina & Galit Hasan-Rokem (eds.), *Companion to Folklore*. Chichester: Blackwell. 559–578.
- Winch, Peter 1990: *The Idea of Social Sciences and its Relation to Philosophy*. London: Routledge. [1958]

Filosofie Doktor Jakob Löfgren är nyutexaminerad från Nordisk folkloristik vid Åbo Akademi. Han arbetar som projektforskare inom projektet "Vardagens Rum" och som timplärare vid Barn, Unga och Samhälle på Malmö universitet.